

Sprehodi po knjižnem trgu

Matej Bogataj

Jedrt Lapuh Maležič: Vija vaja ven.

Maribor: Litera (Knjižna zbirka Piramida), 2018.

Drama Tene Štivičič, v Londonu živeče hrvaške dramatičarke, ki je spodbudila režiserja Matjaža Pograjca k uprizoritvi *Fragile!*, se dogaja v svetu bednih usod (balkanskih) migrantov na Otoku. Ena od ponižanih in razžaljenih, ki je prej plesala ob drogu v lokalu jako sumljivega slovesa, sedeč na kovčku in čakajoč na odhod domov na vprašanje, kaj bo zdaj počela, spet doma, vehementno odgovori, da bo poučevala ples. Izkušnje da že ima, in to mednarodne, pravi.

Ta prizor je nabit z istim humorjem in distanco, kot ju prinaša roman o duhovni poti in še bolj o stranpoteh *Vija vaja ven*; ta postavlja v ospredje punco, ki svojo preganjavično in malo tudi kriminalizirano zgodbo iskalke (in kot da najditeljice) duhovnosti zaključí tako, da po neuspešni invaziji na Indijo in tamkajšnjo duhovnost doma odpre šolo z uniformiranimi sledilci v obveznem oranžnem, pri čemer potvori lastno preteklost, jo naredi bolj junaško in si pripiše skoraj kozmične in mitske dimenzije: "Še malo, še malo malo, pa bom lahko na vse skupaj pozabila. Zapomnila si bom edinole, da moram ustanoviti duhovno šolo, vse ostalo pa naj ostane v preteklosti kot del edine pomembne zgodbe. Vem, v mojem spominu bo tudi ta sčasoma mutirala, in edino pravilno, da bo. Namen, poslanstvo vsake zgodbe je, da te nekam pripelje. Brez zagona, ki te požene naprej,

nobena zgodba ni vredna, da jo ohranjaš, jo vzdržuješ kot na grobu posajeno cvetje.” Lapuh Maležič sicer govori o konkretnem potvarjanju osebne zgodovine, ki pa ga lahko kot model prenesemo na vsako junačenje in prekrojavanje preteklosti v imenu gradnje kulta osebnosti, na vse tisto, kar so včasih prinašale oddaje tipa Še pomnite, tovariši? in o čemer danes pišejo hrabri zmagovalci v vojni, ki v resnici to ni bila, iz vrst ljubiteljskih interpretov osamosvojitve.

Vija vaja ven se začne kot duhovni potopis. In konča kot opis vnovičnega začetka poti. Punca pristane v Indiji, ki je povsem drugačna od tiste, ki si jo je narisala doma, že smrad, kot da so ga spohala božanstva s pomnoženimi rokami, gneča in kaotično stanje na poti z letališča v center v motorizirani rikši jo postavijo na trdna tla, poleg tega v najhitrejšem možnem času izgubi vso prtljago, kar je pravzaprav namen vsake duhovne poti, samo da gre tam za druge vrste prtljago, ki jo ona zvesto nosi s sabo in ji kvečjemu še kaj dodaja. Njeno soočenje z indijsko stvarnostjo se zgodi kompulzivno in kot farsa; svet, ki ga šele spoznava, se ji zdi grozeč, agencija z napisom s flomastrom na kartonu, ki naj bi jo popeljala v bližino ljubljene dalajlame, pa nabor prevarantov in lopovov, zato se kmalu požene v beg, njim prepusti vse. Vendar – kot da so na delu višje sile! – se nekako znajde pri Babadžiju s prekrasnimi dreadingi in se v hipu, ko bi ji džotiši moral prebrati horoskop, odplazi stran in jo useka kača. To je ena od treh iniciacij, saj jo zdravijo z zvarki, od katerih se v transu ponečedi – kar se zdi v njenem razumevanju Indije kvečjemu adaptacija, tako znotraj kakor zunaj, le da ona potem iz tega naredi zgodbo o spopadu kozmičnih sil –, še prej ji je oče zavrnil finančno pomoč, ki bi na hitro nadomestila izgubljeno; tretja iniciacija pa se zgodi, ko na povratku domov proti letališču požre kepo hašiša – podobno kot protagonistka romana Andreja Blatnika *Tao ljubezni* – in jo lepo dvigne in je ne spusti niti novica o očetovi nenadni smrti po prihodu na domače letališče. Ustanovi bunker razsvetljenja, kjer ji grejo močno na živce, do roba joka in histeričnih izobčenj, vsi skeptiki in tisti, ki dvomijo o energetskem pretoku med gurujko in sabo ter oklevajo in kalkulirajo pri donacijah, ki bi ta pretok potrdile in utrdile – kot bi bilo razsvetljenje res mogoče meriti v denarjih in ne bi bil ideal razsipanje v stilu naj desnica ne ve, kaj dela levica. To je tista duhovna kreditna politika, ki lahko počí prenapihljen balon, v tem je nadvse podobna nepremičninski.

Lapuh Maležič si punco, ki si nadene ime Vesta, dobro privoščí; popisuje njene egomanične eskapade, ko se recimo spravi na kakšnega od dvomljivcev, vrhunec te duhovne kariere pa je dogodek, ko očeta njenega najzvestejšega učenca zadane kap in ga oživljajo doma. Neuspešno. Nakar gre punca v Indijo,

da bi spisala knjigo o svoji duhovni poti, tam pa jo pravi guru – ali pa vsaj igralsko bolj prepričljiv in z duhovno pičo bolj nahranjen donedavni (recimo) popravljalec koles – prizemlji. Z ribanjem tal, ki naj nadomesti pisanje o duhovnosti, med katerim ji sluga pljune pod krpo, češ da je zgrešila packo. Takrat, na novem začetku in čisto na dnu, se ji zazdi, da ga je nekje polomila.

Lapuh Maležič je duhovita. Pretirava pri vznesenostih, ki jih njena protagonistka razsipa na vse strani, pretirava, ko popisuje njene reakcije in še bolj ukoreninjene predsodke do njej tujega sveta, Indije, kjer je stanje na terenu včasih nemogoče uskladiti z našimi plemenitimi predstavami, ki smo si jih prisvojili z branjem izbranih poglavij iz duhovne literature. Vesta je seveda tudi v svojem bunkerju razsvetljenja, kakor humorno poimenuje tretji steber, zatočišče duhovne skupnosti, pravi tiran, ki se ne more sprijazniti z dejstvom, da je nekateri – dvomljivci in škodljivci, seveda – ne občudujejo brezrezervno. Kot je nekako tipično, da med satsangi Dereka – fanta, ki izpod Himalaje kupcem v Delhiju tihotapi drage kamne in se potem izkaže za impotentnega, mogoče tudi zaradi duhovne podprtosti z velikanskimi količinami hašiša – razglasi za nič manj kot Maitrejo, torej prihajajočega odrešenika. Vse ji pride prav in verjetno je eden bolje izmišljenih, čeprav morda malce ekstenzivno popisanih prizorov tisti, ko si domišlja, da lahko ustavi smrt: na smrt bolnega človeka, ki bi potreboval zdravniško oskrbo, ob akutnem napadu zdravijo doma, po psevdoduhovnih metodah, takrat se polno razbohota Vestino veliko egovstvo. *Vija vaja ven* je namreč roman o čez vse nabreklem ego, ki se, podprt in naslonjen na slabo razumljeno in z vseh vetrov nabrkljano teorijo, oboroži z obrambnimi mehanizmi proti duhovnosti; duhoven ego je dvojno zvijačen, na poti mehčanja se prekuži z vsem, kar bi ga lahko ogrozilo in vrglo iz ravnovesja. Pomenljivo je tudi, da je sam naslov romana izštevanka, ki je pri Vesti uporabljena na več načinov, enkrat je to bežanje iz zaciklanosti samsare, drugič nam ponosno razlaga, da je imela dvome, recimo ob očetovi smrti, vendar jih je odpravila. Povožila. Takrat v obrambi pred emocijami in pred izgubo njena samopodoba prekrije vse, čeprav v imenu duhovnosti in kozmičnega ravnovesja in mojstrov z astrala in podobnega postane nekaj podobnega junakom iz romanov Ayn Rand – tam premikači, torej izpostavljeni posamezniki, na katerih temelji družbeni razvoj, svojo senco in dvome enostavno odrinejo in poteptajo, to je svet trumpovsko usmerjenih posameznikov, ki dosežejo vse, kar si zastavijo, vsaj po njihovem lastnem prepričanju; posledice so slej ko prej usodne zanje, še bolj pa za tiste, ki vanje verjamejo.

Vija vaja ven je jezikovno inovativen, pogosti so neologizmi tipa reževerti (za vse tiste, ki naj bi jim stregli po življenju v indijskih predmestjih

in sicer), tudi poimenovanje nejasno migotave duhovne poti z vsemi napačnimi postajami ob poti je prepričljivo. Roman je duhovit komentar vsega tistega, kar se je k duhovnosti kot obetavni gospodarski veji prištulilo v zadnjem času, ko nas dvajsetletnice prepričujejo v obrazno jogo, naslednji dan pa že prodajajo zdravilni himalajski bitumen s stisnjenimi žužki, generacija njihovih babic pa medtem piska po teveju in lije solze ob javnih spovedih posameznikov, ki so ravno zmagali – v boju z boleznijo, smrtjo, ozko zamejeno spolno identiteto, že čim. Lapuh Maležič svoje delo spiše kot komedijo, torej z značajskimi karikaturami, z dobro izrabo duhovnega vokabularja brez ustreznega vpogleda in z radikalno zafrkancijo iz vsega, kar nam trg, ta veliki odločevalec o evoluciji, ponuja za premagovanje občutkov brezsmiselnosti in nepomembnosti lastnih življenj.